

**DAWID PIENIEŻNY**

Uniwersytet Wrocławski

ORCID: 0000-0003-3528-1351

dawid.pieniezny2@uwr.edu.pl

# **VADEMECUM WYBORCZE KATOLIKA NA TLE PROGRAMÓW POLSKICH PARTII POLITYCZNYCH PRZED WYBORAMI PARLAMENTARNYMI W 2023 ROKU**

**A Catholic Electoral Vademecum in the Context  
of Polish Political Party Programmes  
Before the 2023 Parliamentary Elections**

Abstract

In 2023, just before the parliamentary elections in Poland, the Council for Social Affairs of the Polish Bishops' Conference issued a document called *Vademecum wyborcze katolika* (Catholic Electoral Vademecum). This article presents an analysis of this document, together with a comparison of its content with the election programmes of the political parties taking part in this election. The aim of the article is to indicate to what extent the individual electoral committees in their campaign declarations referred to the well-known traditional teaching of the Church on moral issues, which were included in the *Vademecum*. The first part of the article presents the political context of the parliamentary elections. The second part focuses on the analysis of the document signed by the bishops. The last part of the paper is a comparison of this document with the political programmes of Polish political parties, current as of the election day.

**K e y w o r d s:** parliamentary elections in Poland, political party, Catholic Church, voting behaviour

**Vademecum wyborcze katolika na tle programów  
polskich partii politycznych przed wyborami parlamentarnymi  
w 2023 roku**

Abstrakt

W 2023 r., tuż przez październikowymi wyborami parlamentarnymi w Polsce, Rada do spraw Społecznych Konferencji Episkopatu Polski wydała dokument nazwany *Vademecum wyborcze katolika*. Niniejszy artykuł zawiera analizę tego dokumentu wraz z porównaniem jego treści z programami wyborczymi partii politycznych biorących udział w tej elekcji. Celem analizy jest wskazanie, w jakim stopniu poszczególne komitety wyborcze w swych kampanijnych deklaracjach nawiązywały do znanej, tradycyjnej nauki Kościoła w sprawach moralnych, które porusza kościelny dokument. W pierwszej części artykułu przedstawiono kontekst polityczny wyborów parlamentarnych w 2023 r. Druga część poświęcona została analizie dokumentu podpisanego przez biskupów. Ostatnia część zawiera porównanie owego dokumentu z programami polskich partii politycznych aktualnymi na dzień wyborów.

**S ł o w a   k l u c z o w e:** wybory parlamentarne w Polsce, partia polityczna, Kościół katolicki, zachowania wyborcze

Wybory parlamentarne, które odbyły się w Polsce 15 października 2023 r., były niewątpliwie elekcją przełomową. Wielu badaczy zachowań wyborczych, a także polskich oraz zagranicznych publicystów i komentatorów wyraża podobną opinię<sup>1</sup>. Mimo że rządzące nieprzerwanie od 2015 r. Prawo i Sprawiedliwość (PiS) uzyskało najlepszy wynik spośród wszystkich komitetów wyborczych, to ugrupowanie zmuszone było oddać władzę niemal całej dotychczasowej opozycji, która stała się odtąd koalicją rządzącą. Był to pierwszy taki przypadek w Polsce po przemianach ustrojowych w roku 1989, że doszło do alternacji władzy mimo wyborczego zwycięstwa partii dotychczas rządzącej.

Jeszcze w maju 2023 r., blisko pół roku przed wyborami, Rada Stała Konferencji Episkopatu Polski zapewniła o apolityczności Kościoła i zaapelowała w oficjalnym stanowisku:

---

<sup>1</sup> Zob. np. Prof. US Łukasz Tomczak: *Opozycja ma większość, ale bez zdolności odrzucenia weta prezydenta*, „Gazeta Wyborcza”, 15 X 2023 [online] <https://szczecin.wyborcza.pl/szczecin/7,34939,30306132,prof-us-lukasz-tomczak-juz-rekordowa-frekwencja-pokazuje.html> [dostęp: 20.02.2024]; „Polska powraca”, „wyborcze trzęsienie ziemi”, „otworzyły się drzwi do zmiany”. *Zagraniczne media o wyborach nad Wisłą*, TVN 24, 18.10.2023, <https://tvn24.pl/polska/wybory-parlamentarne-2023-zagraniczne-media-pisza-o-polsce-i-o-wynikach-wyborow-7396849> [dostęp: 20.02.2024].

Zwracamy się też do wszystkich uczestników kampanii wyborczej o powstrzymanie się od instrumentalizowania Kościoła, które przybierać może zarówno formę nieuprawnionego wykorzystywania go w partykularnych rozgrywkach poszczególnych partii, jak i kształt niesprawiedliwego, obliczonego wyłącznie na antyklerykalną emocje, piętnowania. Nie raz już publicznie podkreślaliśmy, że Kościół nie jest po stronie prawicy, lewicy ani po stronie centrum, ponieważ Kościół ma swoją własną stronę; Kościół winien stać po stronie Ewangelii<sup>2</sup>.

Kościół katolicki przed każdymi wyborami parlamentarnymi poczynawszy od 1991 r., wydawał instrukcje dotyczące popieranych przezeń postulatów, którymi kierować się powinien katolicki wyborca<sup>3</sup>. Nie inaczej było w 2023 r. Jednak dokument Rady ds. Społecznych Konferencji Episkopatu Polski (RS KEP) noszący tytuł *Vademecum wyborcze katolika*<sup>4</sup>, opublikowany we wrześniu 2023 r., nieco ponad trzy tygodnie przed owymi wyjątkowymi wyborami parlamentarnymi, jest stanowiskiem, które uznać można za szczególne. Albowiem Kościół katolicki w Polsce w otwarty sposób zaapelował do swoich wiernych, by podczas podejmowania decyzji wyborczej przeanalizowali programy partii politycznych biorących udział w rywalizacji i zdecydowali się poprzeć te, które gwarantują realizację siedmiu zaprezentowanych w dokumencie postulatów odpowiadających tradycyjnej nauce Kościoła w sprawach moralnych, bazując przy tym na własnym sumieniu. Celem niniejszego badania jest więc wskazanie, w jakim stopniu poszczególne komitety wyborcze w swych kampanijnych deklaracjach nawiązywały do znanej, tradycyjnej nauki Kościoła w sprawach moralnych, które zostały zawarte w *Vademecum wyborczym katolika*. Postawione zostały zatem następujące pytania badawcze:

(1) Czy partie polityczne w Polsce uwzględniały w swych programach kwestie moralności w znaczeniu zgodnym z treścią *Vademecum*?

(2) Jeśli tak, to jakie to były ugrupowania? Na podstawie tak postawionych problemów można było sformułować dwie hipotezy badawcze:

---

<sup>2</sup> Rada Stała Konferencji Episkopatu Polski, *Stanowisko Rady Stałej Konferencji Episkopatu Polski w kontekście nadchodzących wyborów*, Episkopat.pl, 2.05.2023, <https://episkopat.pl/doc/213629.stanowisko-rady-stalej-konferencji-episkopatu-polski-w-kontekście-nadchodzącychwyborow> [dostęp: 15.01.2025].

<sup>3</sup> Szerzej: M. Delong, *Konferencja Episkopatu Polski wobec wybranych kwestii politycznych i społecznych w Polsce w latach 1989–2014*, Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego, Rzeszów 2016, s. 129–157.

<sup>4</sup> Rada ds. Społecznych Konferencji Episkopatu Polski, *Vademecum wyborcze katolika*, Episkopat.pl, <https://episkopat.pl/vademecum-wyborcze-katolika-dokument-rady-ds-spoecznych-kep/> [dostęp: 20.02.2024] – dalej jako *Vademecum*.

- niektóre partie polityczne w Polsce poruszały w swych programach kwestie związane z moralnością zgodnie z treścią *Vademecum*,
- za ugrupowania stawiające takie postulaty należy uznać Prawo i Sprawiedliwość oraz Komitet Wyborczy Polska Jest Jedna.

Weryfikację powyższych hipotez oraz odpowiedź na pytania badawcze przynieść mogło osadzenie *Vademecum* w kontekście sytuacji politycznej w Polsce przed wyborami parlamentarnymi 2023 r., połączone z analizą dokumentu RS KEP pod kątem zawartych w nim postulatów politycznych. Ich porównanie z programami partii politycznych startujących w elekcji dało odpowiedź na pytania badawcze i pozwoliło wskazać punkty zbieżne oraz różniące *Vademecum* i postulaty partii politycznych, co pokazać mogło, której z nich było najbliższej do stanowiska Konferencji Episkopatu Polski. Analiza porównawcza jest często wykorzystywana w badaniach nad programami partii politycznych, w związku z tym stanowi zasadniczą metodę również w niniejszym badaniu<sup>5</sup>.

## WPROWADZENIE W PROBLEMATYKĘ BADANIA

Rozważania na temat roli Kościoła katolickiego w życiu politycznym w Polsce po przemianach ustrojowych 1989 r. nabrały szczególnego znaczenia w naukach o polityce<sup>6</sup>. Jeszcze w latach dziewięćdziesiątych wielu autorów wskazywało, że podziały społeczno-polityczne w Polsce dotyczą nie tylko kwestii ekonomicznych, ale również stosunku wobec roli Kościoła katolickiego w szeroko rozumianym życiu publicznym<sup>7</sup>.

<sup>5</sup> Zob. np. M. Cześnik, *Zawartość programów wyborczych polskich partii politycznych – zastosowanie metody MRG do ilościowej analizy treści*, w: I. Słodkowska, M. Dołbakowska (red.), *Wybory 2007. Partie i ich programy*, Instytut Studiów Politycznych Polskiej Akademii Nauk, Warszawa 2011; W. Rafałowski, *Kampanie parlamentarne w Polsce. Analiza programów i apeli wyborczych w perspektywie paradygmatu ekspozycji treści*, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa 2023; W. Woźniak, *Programy polskich partii politycznych jako materiał empiryczny w badaniach dyskursu politycznego*, „Środkowoeuropejskie Studia Polityczne” 2017, nr 2, <https://doi.org/10.14746/ssp.2017.2.3>.

<sup>6</sup> Zob. np. K. Daniel, *The Church-State Situation in Poland after the Collapse of Communism*, „Brigham Young University Law Review” 1995, nr 2; M. Eberts, *The Roman Catholic Church and Democracy in Poland*, „Europe-Asia Studies” 1998, t. 50, nr 5; A. Grzymała-Busse, *Nations Under God: How Churches Use Moral Authority to Influence Policy*, Princeton University Press, Princeton 2015.

<sup>7</sup> Zob. np. I. Borowik, *The Roman Catholic Church in the Process of Democratic Transformation: The Case of Poland*, „Social Compass” 2002, t. 49, nr 2, s. 239–252, <https://doi.org/10.1177/0037768602049002008>; M. Grabowska, *System partyjny – w budowie*, „Krytyka” 1991, nr 37, s. 23–33; K. Jasiewicz, *Polish Politics on the Eve of the 1993 Elections toward Fragmentation or Pluralism?*, „Communist and Post-Communist Studies” 1993, nr 4; E. Morawska, *The Polish Roman Catholic Church Unbound*, w: S.E. Hanson, W. Spohn (red.), *Can Europe Work?*, University of Washington Press, Seattle 1995; J. Raciborski,

Niezwykle ważną w tym kontekście pracą, która wskazała na znaczenie naukowego podjęcia tej materii, był artykuł Krzysztofa Jasiewicza z 2010 r. W zdaniu podsumowującym analizę stwierdził on:

W Polsce początku XXI wieku, jeśli chcemy zgadnąć, jak ktoś głosował w ostatnich wyborach lub jak zagłosuje w następnych, powinniśmy zapytać go nie o zawód, wykształcenie czy grubość portfela, lecz o to, jak często odmawia różaniec<sup>8</sup>.

Znaczenie Kościoła dla życia społeczno-politycznego w Polsce po 1989 r. było niewątpliwie istotne. „Jego zaangażowanie w sferę polityki wyrażało się w bezpośredniej czy pośredniej legitymizacji określonych kandydatów i partii prawicowych lub postsolidarnościowych oraz w delegitymizacji pretendentów i ugrupowań określanych jako lewicowe i postkomunistyczne” – jak wskazał Krzysztof Kowalczyk<sup>9</sup>. Nie oznacza to jednak, że nie istniały krytyczne głosy wobec tego zjawiska<sup>10</sup>. Dziś zaangażowanie Kościoła w sferę publiczną bywa bezparadonowo krytykowane, ale 25 lat temu Jarosław Gowin nie wahał się napisać, że Kościół „ma obowiązek angażować się w sprawy, którymi żyje zbiorowość [...]”. Polityka stanowi naturalny przedmiot zainteresowania Kościoła<sup>11</sup>. Podobny pogląd sformułował Leszek Kołakowski: „Kościół nie może uciekać od odpowiedzialności w kwestiach doczesnych [...]. Byłoby szaleństwem utrzymywać, że Kościół mógłby się odgrodzić od konfliktów politycznych lub społecznych, w których jego głos może poprzeć sprawę moralnie słuszną”<sup>12</sup>.

Już od początku przemian ustrojowych ugrupowania postsolidarnościowe próbowały wykorzystać Kościół katolicki do swoich celów politycznych. Istnieje wiele historycznych przykładów takiego działania. Chronologicznie pierwszym były spotkania polityków u kardynała Józefa Glempa, określane jako „herbatka u prymasa”, podczas której ustalano sposób usunięcia Wojciecha Jaruzelskiego z prezydenckiego

---

*Polskie wybory: Zachowania wyborcze społeczeństwa polskiego 1989–1995*, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa 1997; T. Żukowski, *Wybory 1993: Wyniki i ich uwarunkowania*, Wydawnictwo Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa 1994.

<sup>8</sup> K. Jasiewicz, *Portfel czy różaniec? Wzory zachowań wyborczych Polaków w latach 1995–2001*, w: W. Materski, R. Żelichowski (red.), *Polska transformacja. Spojrzenie po dwudziestu latach*, Instytut Studiów Politycznych Polskiej Akademii Nauk, Warszawa 2010, s. 342–343.

<sup>9</sup> K. Kowalczyk, *Partie i ugrupowania parlamentarne wobec Kościoła katolickiego w Polsce w latach 1989–2011*, Wydawnictwo Zapol, Szczecin 2012, s. 93.

<sup>10</sup> Szerzej: J. Mariański, *Kościół katolicki w Polsce w kontekście społecznym. Studium socjologiczne*, PWN, Warszawa 2018, s. 206–207.

<sup>11</sup> J. Gowin, *Kościół w czasach wolności 1989–1999*, Znak, Kraków 1999, s. 10–11.

<sup>12</sup> L. Kołakowski, *Jezus ośmieszony. Esej apologetyczny i sceptyczny*, Znak, Kraków 2014, s. 33–34.

fotela<sup>13</sup>. Kolejny przykład to organizacja pierwszego posiedzenia klubu parlamentarnego Akcji Wyborczej „Solidarność” w 1997 r. w obecności arcybiskupa Tadeusza Gocłowskiego, w jego biskupiej siedzibie<sup>14</sup>, czy późniejsze działania, jak audyencje u Jana Pawła II dla klubów parlamentarnych Platformy Obywatelskiej (PO) i PiS w 2004 r.<sup>15</sup> Za interesujący przykład należy też uznać, że w 2007 r. kard. Stanisław Dziwisz tuż przed wyborami spotkał się z Donaldem Tuskiem, co było jednoznacznie odebrane jako poparcie dla PO<sup>16</sup>.

Jak trafnie zauważył Aleksander Hall: „Po objęciu władzy przez PiS w 2015 r. Kościół uzyskał pewność, że w kwestiach światopoglądowych, obyczajowych, a także formalnych relacji pomiędzy państwem a Kościołem nie nastąpią zmiany w prawie niezgodne z jego nauczaniem”<sup>17</sup>. Powstanie takiego specyficznego i, wydawać by się mogło, nierozzerwalnego związku władzy z Kościołem jako aktorem politycznym<sup>18</sup> żadnemu z tych podmiotów nie przyniosło w szerokiej perspektywie niczego dobrego. Powstały w ten sposób konstrukt polityczny nie tylko pozwolił wytworzyć szereg patologii, ale również przeniknął sferę *sacrum* i *profanum* do tego stopnia, że społeczeństwo wyraźnie opowiedziało się przeciwko tej specyficznej hybrydzie. Mało tego, jak pokazuje dalsza analiza, niemal wszystkie ugrupowania opozycyjne zaczęły przedstawiać postulaty wzywające do stworzenia świeckiego państwa i odrzucenia poszanowania tradycyjnej roli Kościoła w kraju. Szacunek, który Kościół katolicki zdobywał przez wszystkie lata walki z komunizmem, zaczął więc w drugiej i trzeciej dekadzie XXI w. bardzo konsekwentnie zanikać. Mimo to niektóre partie polityczne, bliskie światopoglądowo Kościołowi katolickiemu, w dalszym ciągu reprezentują postulaty polityczne odwołujące się do tradycyjnej nauki Kościoła, licząc na zdobycie poparcia przez katolickich wyborców.

Zaprezentowana w tej pracy analiza nie tylko wpisuje się we wskazane podejście badawcze, ale również kieruje uwagę na znaczenie badania wpływu Kościoła katolickiego na politykę.

<sup>13</sup> A. Dudek, *Historia polityczna Polski 1989–2023*, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa 2023.

<sup>14</sup> P. Burgoński, *Patronat i mediacja duchownych w polityce*, w: P. Burgoński, S. Sowiński (red.), *Ile Kościoła w polityce, ile polityki w Kościele*, Księgarnia Świętego Jacka, Katowice 2009, s. 139–141.

<sup>15</sup> Szerzej: M. Dzidek, *Miejsce i rola polskiego Kościoła katolickiego w życiu publicznym. Zarys relacji między państwem, Kościołem, społeczeństwem*, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2007, s. 200.

<sup>16</sup> T. Terlikowski, *Kościół po wyborach*, „Przegląd Powszechny”, 2007, nr 11, s. 169–170.

<sup>17</sup> A. Hall, *Rzeczy (nie)pospolite: Kościół wobec państwa PiS*, „Więź” 2017, nr 668, s. 89.

<sup>18</sup> K. Dłuska, *Kościół – aktor w przestrzeni publicznej i sferze politycznej*, „Nurt SVD” 2018, nr 144.

## VADEMECUM WYBORCZE KATOLIKA

*Vademecum* to dokument niezbyt obszerny. Składa się z krótkiego wstępu oraz pięciu punktów<sup>19</sup>. We wstępie biskupi tworzący Radę ds. Społecznych wskazują, że wydaniem dokumentu chcą „pomóc w podejściu do wyborów, które na różnych poziomach (samorządowym, krajowym, europejskim) będą odbywać się w najbliższych miesiącach” a wskazane w dokumencie pięć punktów, to „podstawowe zasady, jakimi powinien kierować się katolik”.

Pierwszy punkt dokumentu nosi tytuł „Uczestnictwo w wyborach”. Jak wskazują w nim biskupi: „Udział w wyborach jest obowiązkiem sumienia katolika”. Jest to bowiem realizacja zaangażowania na rzecz dobra całej wspólnoty i wszystkich jej obywateli, a więc realizacja jednej z głównych wartości chrześcijańskich.

Punkt drugi, również bardzo krótki, nosi tytuł: „Znaczenie dobra wspólnego”. Biskupi apelują w nim o rozsądne decyzje wyborcze, oparte na zasadach ładu moralnego wynikającego z wiary katolickiej. W rozumieniu RS KEP zapewnienie dobra wspólnego jest możliwe tylko wówczas, gdy polityka sięga po „poprawną koncepcję osoby ludzkiej”.

Punkt trzeci, to najobszerniejsza i najbardziej interesująca w kontekście tego badania część dokumentu. Nosi ona tytuł „Wartości nie-negocjowalne” i zawiera szereg postulatów, ze wskazaniem, że jest to „zbiór zasad, które powinny być uwzględnione podczas podejmowania decyzji wyborczych”. Punkt ten zawiera siedem fundamentalnych zasad, którymi musi kierować się partia polityczna, by – zdaniem RS KEP – katolik mógł oddać na nią głos. Są to: (1) bezwarunkowe opowiadanie się za prawem do życia od poczęcia, do naturalnej śmierci, a więc postulat antyaborcyjny; (2) uznanie rodziny opartej na „monogamicznym małżeństwie osób przeciwnej płci”, przy jednoczesnym odrzuceniu innych form współżycia, a więc sprzeciwienie się związkowi partnerskiemu i formalnym związkom osób tej samej płci; (3) zagwarantowanie prawa rodziców do decydowania o sposobie wychowania swoich dzieci; (4) obrona wolności sumienia i wolności religijnej; (5) sprzeciwienie się sekularyzacji i laicyzacji społeczeństwa i sfery publicznej; (6) zaangażowanie na rzecz pokoju; (7) troska o etyczny kształt procesów gospodarczych.

Trudno nie odnieść wrażenia, że przywołane punkty są reakcją na szereg zapowiedzi ugrupowań ówczesnej opozycji, dotyczących

---

<sup>19</sup> *Vademecum*.

liberalizacji prawa mówiącego o dopuszczalności przerywania ciąży, wprowadzenia związków partnerskich, również dla osób tej samej płci, wprowadzenia lekcji edukacji zdrowotnej w szkołach, ograniczenia lub nawet usunięcia lekcji religii ze szkół czy też usunięcia tzw. klauzuli sumienia. Odpowiedź na to pytanie przynosi analiza porównawcza dokumentu i postulatów partii politycznych wyrażonych w ich programach.

W punkcie czwartym, zatytułowanym „Uznanie demokratycznych wyborów”, *Vademecum* mówi wprawdzie o konieczności uznania wyniku wyborów, nawet jeśli będzie on sprzeczny z preferencjami i sumieniem głosującego. Biskupi wskazują jednak pewną furtkę dla wyborców-katolików, pisząc, że gdyby „sprawujący władzę ustanawiali niesprawiedliwe prawa lub podejmowali działania sprzeczne z porządkiem moralnym, to rozporządzenia te nie obowiązują w sumieniu”. W ten sposób nie ograniczają prawa katolickich wyborców do wyrażania swojego niezadowolenia z decyzji rządzących.

Ostatni punkt dokumentu nosi tytuł „Modlitwa za Ojczyznę” i jest wezwaniem do modlitwy w intencji kraju w każdym okresie, nie tylko przed wyborami.

## PROGRAMY PARTII POLITYCZNYCH BIORĄCYCH UDZIAŁ W WYBORACH PARLAMENTARNYCH W POLSCE W 2023 ROKU

*Vademecum* odnosi się do siedmiu punktów, które mają szczególne znaczenie dla Kościoła katolickiego w Polsce. Analiza tego dokumentu została zestawiona z programami partii politycznych startujących w wyborach parlamentarnych w 2023 r. oraz praktyką ich działań w poprzednich kadencjach parlamentu. Były to partie, które w skali kraju zdobyły więcej niż 1,5% głosów w wyborach do Sejmu RP.

### PRAWO I SPRAWIEDLIWOŚĆ

Program wyborczy PiS sformułowany przed wyborami parlamentarnymi w 2023 r. nosił tytuł „Bezpieczna przyszłość Polaków”<sup>20</sup>. W tym bardzo obszernym dokumencie poruszano również wszystkie kwestie, które znajdują się w *Vademecum*.

---

<sup>20</sup> Program Prawa i Sprawiedliwości, *Bezpieczna przyszłość Polaków*, <https://pis.org.pl/dokumenty> [dostęp: 20.02.2024]. Numery cytowanych stron podane w tekście.

Drugi rozdział programu, pt. „Wartości i zasady” rozpoczyna zdanie: „Od samego powstania Prawa i Sprawiedliwości naszym ideowym fundamentem jest szacunek dla godności każdego człowieka – niezależnie od jego wieku, płci, przekonań czy miejsca zamieszkania” (s. 11). Pierwszy podrozdział tegoż rozdziału nosi nawet tytuł „Wartość życia ludzkiego”, a rozpoczyna go zdanie „Życie ludzkie stanowi dla nas wartość nadrzędną” (s. 11). W obliczu faktu, że w czasie rządów PiS posłowie tego ugrupowania byli większością w grupie posłów, którzy złożyli wniosek do Trybunału Konstytucyjnego (TK) o stwierdzenie niezgodności z Ustawą Zasadniczą przesłanki dopuszczającej przerywanie ciąży, gdy badania prenatalne lub inne przesłanki medyczne wskazują na duże prawdopodobieństwo ciężkiego i nieodwracalnego upośledzenia płodu albo nieuleczalnej choroby zagrażającej jego życiu<sup>21</sup>, należy wskazać, że PiS, to ugrupowanie które w tym punkcie prezentuje pogląd tożsamy ze stanowiskiem Kościoła katolickiego. W dalszej części programu, dotyczącej rodziny, widnieje już wprost: „Uznajemy za niedopuszczalne zabijanie dzieci nienarodzonych. Jednocześnie bronimy godności i zdrowia kobiet. Wierzymy w imperatyw ratowania życia matki w przypadku zachodzenia zgodnych z prawem przesłanek do przerywania ciąży” (s. 15).

Jeśli chodzi o podejście do instytucji małżeństwa, to program polityczny PiS jest jednoznaczny. W dokumencie czytamy:

Podstawową, najważniejszą komórkę społeczną, której jest członkiem, stanowi rodzina. Opiera się ona na trwałym związku kobiety i mężczyzny [...]. Rodzina w swym monogamicznym i trwałym kształcie jest niemożliwa do zastąpienia, stanowiąc tym samym fundament naszej cywilizacji (s. 14).

Dodatkowo partia uważa, że to rodzina jest odpowiedzialna za wychowanie dzieci i wpajanie im odpowiednich wartości, dając przy tym swobodę w wychowaniu zgodnie z przekonaniami rodziców (s. 14). PiS jest więc również w tych miejscach zgodny z poglądami biskupów, wyrażonymi w *Vademecum*.

Kolejna analizowana kwestia to pogląd ugrupowania na wolność sumienia i wolność religijną. Poświęcono jej nawet jeden z podrozdziałów programu PiS. Można w nim przeczytać:

Każdy Polak musi mieć zagwarantowaną nienaruszalną sferę wolności, która pozwala mu realizować własne marzenia oraz aspiracje, a jednocześnie daje

---

<sup>21</sup> TK zajmie się w czwartek sprawą dopuszczalności tzw. aborcji eugenicznej, GazetaPrawna.pl, <https://prawo.gazetaprawna.pl/artykuly/1494139,tk-zajmie-sie-w-czwartek-sprawa-dopuszczalnosci-tzw-aborcji-eugenicznej.html> [dostęp: 20.02.2024].

mu niezależność i swobodę wykuwania indywidualnego losu wedle autorsko pojętego własnego interesu (s. 12).

W innych miejscach znajdujemy również metaforę Rzeczypospolitej jako „archipelagu tolerancji religijnej” (s. 16 i 232). Wraz z wypowiedziami publicznymi polityków PiS oraz obroną kościołów w czasie „czarnych protestów” założenia programowe wydają się spójne z poglądami RS KEP.

Podobnie jest z wyrażeniem sprzeciwu wobec postępującej sekularyzacji życia publicznego. W rozdziale programu PiS poświęconym podejściu do narodu czytamy:

Polska kultura, język i historia składają się na naszą unikalną tożsamość, która stanowi źródło przetrwania Narodu, jego siły i szans powodzenia w przyszłości. To właśnie te wartości złożyły się na polskie, rodzime tradycje polityczne, które stanowią dumną część dziedzictwa europejskiego (s. 15).

Ponadto znajdujemy fragment:

Polska od swego początku i chrztu w 966 r. jest częścią szerokiej i polifonicznej tradycji europejskiej. Polacy odczuwają głębokie przywiązanie do tego dziedzictwa i nigdy się od niego nie odżegnywali. Owa europejskość – dzisiaj, jak i w przeszłości – wynika w dużej mierze z silnej obecności chrześcijaństwa w naszej Ojczyźnie, a przede wszystkim – Kościoła katolickiego [...]. Uważamy, że porzucenie źródeł, z których wywodzi się nasza cywilizacja, jest powodem kryzysu, w którym Stary Kontynent znajduje się obecnie [...]. Unifikacja i unifikacja – połączone z narzucaniem nowych, eksperymentalnych ideologii – prowadzą ku katastrofie (s. 17).

PiS uznaje się więc za ugrupowanie światopoglądowo konserwatywne, a więc niechętnie zmianom we wskazanych obszarach, zwłaszcza w kierunku widocznym już w Europie Zachodniej.

Jeśli chodzi o zaangażowanie w walkę na rzecz pokoju, zarówno w wymiarze wewnętrznym, jak i zewnętrznym, to stanowiska wśród hierarchii Kościelnej, jak i w programie PiS są podobne. Zdaniem PiS: „Polska broniła zasad prawa międzynarodowego, pokojowego współżycia między narodami i żądała rozliczania zbrodni wojennych na Ukrainie, tworząc w tych sprawach koalicje złożone z licznych państw” (s. 101). W kwestii pokoju wewnętrznego zaś mianownikiem mającym łączyć społeczeństwo w całość winna być solidarność, która oznacza,

że wszyscy są za siebie wzajemnie odpowiedzialni i dzielą między siebie obowiązki. Wyraża się ona także w poszanowaniu różnorodności osób tworzących społeczeństwo, pełniących różne role i wykonujących odmienne zadania, oraz

w traktowaniu ich z równym szacunkiem. Wyklucza ona kreowanie sztucznych antagonizmów na łonie społeczeństwa i uciekanie się do manipulacji jako środka do osiągania politycznych celów (s. 13).

W kwestiach gospodarczych PiS zakłada konieczność równych szans w dostępie do dóbr oraz zapewnienia bezpieczeństwa ekonomicznego obywateli, przypominając programy społeczne, które ugrupowanie wprowadziło w czasie ośmiu lat swoich rządów. Jak wskazuje program partii:

Jesteśmy środowiskiem, które z determinacją zamierza wynieść standard życia w Polsce do jednego z najwyższych w Unii Europejskiej [...]. Dzięki wielkim programom społecznym i reformom odmieniliśmy los Polaków. W tych działaniach nie pominęliśmy żadnej wrażliwej społecznie grupy, starając się zaoferować pomoc wszystkim obywatelom w potrzebie (s. 31).

Również w tym punkcie pogląd biskupów i polityków PiS jest taki sam.

#### KOALICJA OBYWATELSKA

Program Koalicji Obywatelskiej (KO) z czasu wyborów parlamentarnych w 2023 r. został zawarty w formie „100 konkretów”<sup>22</sup>. Dotykają one problemów poruszanych przez RS KEP. Pierwszy z nich, a więc dopuszczalność przerywania ciąży klóci się wprost z *Vademecum*, bowiem KO zapowiada:

Aborcja do 12 tygodnia ciąży będzie legalna, bezpieczna i dostępna. Żaden szpital działający w ramach NFZ nie będzie mógł zasłonić się klauzulą sumienia i odmówić zabiegu (s. 6).

Podobnie sprzecznie jest rozumienie definicji rodziny. KO postuluje wprowadzenie związków partnerskich, z możliwością ich zawierania również przez osoby tej samej płci (s. 3). Jeśli chodzi zaś o zagwarantowanie rodzicom pełnej wolności w wychowaniu swoich dzieci w rozumieniu *Vademecum*, to zdaniem KO ocena z religii nie powinna znajdować się na świadectwie szkolnym, a same lekcje mają znaleźć się na pierwszej lub ostatniej godzinie zajęć (s. 20). Oznacza to wprowadzenie pewnego utrudnienia w wychowaniu katolickim, w porównaniu z obowiązującymi przepisami. Tak samo

---

<sup>22</sup> Program Koalicji Obywatelskiej, *100 konkretów na pierwsze 100 dni rządów!*, platforma.org.pl, <https://platforma.org/upload/document/201/attachments/413/100%20konkretow-pdf.pdf> [dostęp: 20.02.2024].

wygląda kwestia ochrony wolności sumienia i wyznania czy oceny zmian społeczno-politycznych, które zachodzą w Europie. Jeden z rozdziałów programu nosi tytuł „Świeckie państwo”, a sama Koalicja postuluje likwidację funduszu kościelnego oraz wprowadzenie zakazu finansowania działalności prowadzonej przez kościoły i związki wyznaniowe, jednak „z wyłączeniem działalności służącej celom humanitarnym, charytatywno-opiekuńczym, naukowym i oświatowo-wychowawczym” (s. 20).

Zdecydowanie bliżej jest postulatowi programowemu KO do stanowiska Kościoła katolickiego, gdy chodzi o zapewnienie pokoju, co ma być gwarantowane przez zakorzenienie Polski w sojuszach międzynarodowych oraz dalszą modernizację armii w celu odstraszenia potencjalnego agresora (s. 28–30). Podobieństwo występuje także w kwestii etycznego prowadzenia gospodarki w państwie. KO postuluje w tym obszarze szereg programów pomocowych dla rodzin, młodzieży, seniorów i przedsiębiorców w celu zapewnienia sprawiedliwej dystrybucji dóbr i wyrównywania szans (s. 3–8), co niewątpliwie jest zgodne z nauką Kościoła katolickiego.

### TRZECIA DROGA

Choć Polskie Stronnictwo Ludowe (PSL) i Polska 2050 Szymona Hołowni (Polska 2050) szły do wyborów parlamentarnych w 2023 r. razem, pod sztandarem Trzeciej Drogi (TD), to oba ugrupowania przygotowały niezależne programy wyborcze. Niezbędna jest więc analiza obu z nich i odniesienie jej do *Vademecum*, uwspólnione jednak z uwagi na jedną listę wyborczą.

Jeśli chodzi o dopuszczalność przerywania ciąży, to program PSL nie wspomina o tej kwestii w żadnym miejscu, zdaniem Polski 2050 natomiast należy przywrócić tzw. kompromis aborcyjny, a następnie poddać ten problem pod głosowanie w referendum<sup>23</sup>. Postulat taki został przyjęty w toku kampanii wyborczej również przez PSL<sup>24</sup>, co stoi w sprzeczności ze stanowiskiem Kościoła katolickiego w Polsce. W przypadku kolejnego postulatu ideologicznego, mówiącego o definicji i roli rodziny w państwie i społeczeństwie, próżno szukać informacji w programach obu ugrupowań. Wyrazili je jednak liderzy TD,

<sup>23</sup> *Zdrowie kobiet priorytetem!*, Polska2050.pl, <https://polska2050.pl/zdrowie-kobiet-priorytetem-referendum-w-sprawie-aborcji/> [dostęp: 20.02.2024].

<sup>24</sup> *Władysław Kosiniak-Kamysz: projekt Trzeciej Drogi ws. aborcji zapewne w ciągu 10 dni*, PAP.pl, <https://www.pap.pl/aktualnosci/wladyslaw-kosiniak-kamysz-projekt-trzeciej-drogi-ws-aborcji-zapewne-w-ciagu-10-dni> [dostęp: 20.02.2024].

deklarując poparcie dla związków partnerskich i jednocześnie sprzeciw wobec małżeństw osób tej samej płci<sup>25</sup>.

Podobne rozwiązanie uznano w kwestii wpływu rodziców na wychowanie dzieci i młodzieży. TD nie zamierza narzucać decyzji dotyczących prowadzenia lekcji religii w szkołach, lecz pozostawić ją wspólnotom szkolnym. Zgodnie z założeniem programowym:

Rada szkoły w konsultacji z radą rodziców, radą pedagogiczną i samorządem uczniowskim zdecydują o tym czy, a jeśli tak, to w jakim wymiarze lekcje religii odbywają się w danej szkole<sup>26</sup>.

Jeśli chodzi zaś o rozwiązanie problemu postępującej sekularyzacji życia społeczno-politycznego, to TD zgadza się z tym trendem, wbrew opinii Kościoła. Koalicja postuluje m.in. likwidację Funduszu Kościelnego oraz zakończenie ścigania przestępstwa obrazy uczuć religijnych z urzędu<sup>27</sup>.

Koalicja jest jednak zgodna z Kościołem katolickim w dwóch ostatnich obszarach wyszczególnionych w *Vademecum*, a więc co do konieczności zapewnienia pokoju oraz sprawiedliwego rozdziału dóbr. W pierwszej kwestii zarówno PSL, jak i Polska 2050 uznają konieczność kontynuacji sojuszy międzynarodowych oraz rozwoju armii, potępiając przy tym rosyjską agresję na Ukrainę<sup>28</sup>. W drugiej – oba ugrupowania postulują szereg programów społecznych na rzecz rodzin, seniorów, młodzieży, rolnictwa czy przedsiębiorców<sup>29</sup>.

#### NOWA LEWICA

Program polityczny Nowej Lewicy (NL) to zbiór postulatów najbardziej oddalonych od oczekiwań Kościoła katolickiego<sup>30</sup>. W kwestii dopusz-

---

<sup>25</sup> *PSL popiera związki partnerskie*. Kosiniak-Kamysz: *Nie ma naszej zgody na...*, dziennik.pl, <https://wiadomosci.dziennik.pl/polityka/artykuly/9288515,psl-popiera-zwiazki-partnerskie-kosiniak-kamysz-nie-ma-naszej-zgody.html> [dostęp: 20.02.2024].

<sup>26</sup> *Rozdział Kościoła od Państwa. Koniec pedofilii i Funduszu Kościelnego*, Polska2050.pl, <https://polska2050.pl/rozdziel-kosciola-od-panstwa-koniec-pedofilii-i-funduszu-koscielnego/> [dostęp: 20.02.2024].

<sup>27</sup> *Ibidem*.

<sup>28</sup> *Polska armia – nowoczesna, odpolityczniona i zgrana z NATO*, Polska2050.pl, <https://polska2050.pl/polska-armia-nowoczesna-odpolityczniona-i-zgrana-z-nato/> [dostęp: 20.02.2024]; *Program Polskiego Stronnictwa Ludowego*, psl.pl, <https://www.psl.pl/wp-content/uploads/2023/09/Program-PSL.pdf> [dostęp: 20.02.2024], s. 37–42.

<sup>29</sup> *Polska 2050 program – Trzecia Droga to programy, a nie kłótnie!*, Polska2050.pl, <https://polska2050.pl/polska-2050-program-trzecia-droga-to-programy-a-nie-klotnie/> [dostęp: 20.02.2024]; *Program Polskiego Stronnictwa Ludowego*, s. 7–17.

<sup>30</sup> *Program Nowej Lewicy, Program wyborczy KW Nowa Lewica*, klub-lewica.org.pl, [https://klub-lewica.org.pl/images/program\\_Lewica\\_2023.pdf](https://klub-lewica.org.pl/images/program_Lewica_2023.pdf) [dostęp: 20.02.2024]. Numery cytowanych stron w tekście.

czalności przerywania ciąży NL proponuje: „Wprowadzimy uzależnione wyłącznie od decyzji kobiety prawo do przerywania ciąży do 12 tygodnia” (s. 25). Jest to więc postulat stojący w kontrze do propozycji wyrażonych w *Vademecum*.

Podobnie jest, jeśli chodzi o definicję rodziny. Postulat NL głosi: „Wprowadzimy pełną równość małżeńską, a także instytucję związków partnerskich niezależnie od płci” (s. 26). Ponadto ugrupowanie zamierza penalizować mowę nienawiści na tle „orientacji psychoseksualnej i tożsamości płciowej” (s. 26). Również prawo rodziców do decydowania o wychowaniu dzieci w rozumieniu RS KEP powinno być ograniczone. W programie NL czytamy:

Skończymy z uprzywilejowaną pozycją Kościoła katolickiego i wypowiemy konkordat. Wyprowadzimy religię ze szkół do salek katechetycznych i skończymy z finansowaniem z publicznych środków wynagrodzeń katechetów [...], uchylimy art. 196 Kodeksu karnego o obrazie uczuć religijnych (s. 28).

Jest to więc postulat znacznie utrudniający katolickie wychowanie dzieci i młodzieży w porównaniu ze stanem obowiązującym. Nawoływanie wprost do zerwania z postulowaną w *Vademecum* ochroną wolności sumienia i wyznania oraz z ostrożnym podejściem do zmian społeczno-politycznych.

Jeśli chodzi zaś o zaangażowanie na rzecz pokoju, to NL postuluje kontynuowanie współpracy w ramach Unii Europejskiej czy NATO, deklaruje także sprzeciw wobec agresji Rosji na Ukrainę, co łączy ją z postulatami wcześniej przedstawianych ugrupowań. Dostrzega również konieczność rozwoju armii dla zapewnienia bezpieczeństwa zewnętrznego Polski w pokojowy sposób (s. 31–25).

Najbardziej zbliża postulaty NL i Kościoła katolickiego w Polsce podejście do sprawiedliwego podziału dóbr. NL w swoim programie postuluje ochronę najsłabszych i najbiedniejszych, zwłaszcza przed konsekwencjami wysokiej inflacji (s. 20), a także szerokie wsparcie finansowe dla rodzin z dziećmi, seniorów i osób niepełnosprawnych (s. 41–44), a więc w praktyce kontynuację i rozwój istniejących programów socjalnych.

#### KONFEDERACJA WOLNOŚĆ I NIEPODLEGŁOŚĆ

Program wyborczy Konfederacji wygląda inaczej niż programy omawianych już ugrupowań, nie ma w nim bowiem kwestii ideologicznych,

polaryzujących społeczeństwo<sup>31</sup>. Nie porusza się kwestii dopuszczalności przerywania ciąży, wolności wyznania i sumienia, problemu sekularyzacji życia społecznego i publicznego czy definicji rodziny. Fakt ten może wynikać nie tylko z gospodarczej orientacji ugrupowania, ale również z wewnętrznych podziałów, wszak Konfederacja to twór złożony z przedstawicieli wielu różnych środowisk.

Ocenę podejścia ugrupowania do kwestii dopuszczalności przerywania ciąży określa jednak działanie posłów tego ugrupowania. W kadencji 2019–2023, znajdowali się oni w grupie tych parlamentarzystów, którzy złożyli wnioszek do Trybunału Konstytucyjnego o stwierdzenie niezgodności z Konstytucją RP przesłanki dopuszczającej przerywanie ciąży z tzw. przyczyn eugenicznych<sup>32</sup>. Pamiętać jednak należy, że postawa części posłów w kwestii światopoglądowej nie oznacza, że ugrupowanie jest pod danym względem jednolite, zwłaszcza gdy brak takiego zapisu w programie politycznym.

Podobnie jest z definiowaniem rodziny. Choć brak jest zapisu programowego na ten temat, to pamiętać należy, że posłowie Konfederacji wielokrotnie wypowiadali się negatywnie w kwestii związków partnerskich czy uznania związków osób tej samej płci<sup>33</sup>. Trudno jednak mówić, że jest to postulat całego ugrupowania, jeśli jednoznacznie unika ono zajmowania programowego stanowiska.

Inaczej jest w kwestii postulowanego przez RS KEP prawa rodziców do decydowania o wychowaniu dzieci. Wskazuje na to postulat mówiący o możliwości kształcenia dzieci w domu, wyrażony w programie partii (s. 47–48). Dotyczy on jednak nieco innej kwestii niż wolność do wychowania dzieci w wierze katolickiej wskazana w *Vademecum*.

W kwestii dbałości o pokój Konfederaci skłaniają się w swoim programie ku postulatom mającym na celu zabezpieczenie bezpieczeństwa energetycznego Polski, opartego również na polskim węglu (s. 79–80), bezpieczeństwa żywnościowego, polegającego na wsparciu polskich rolników i „zatrzymaniu nieuczciwej konkurencji z Ukrainy” (s. 59–60) oraz zabezpieczenia zewnętrznych granic kraju poprzez wzmacnianie armii i kultywowanie udziału w sojuszach międzynarodowych, z zastrzeżeniem partnerstwa (s. 68). Program nie dotyka

---

<sup>31</sup> Program Konfederacji, *Program wyborczy 2023. Konstytucja wolności*, konfederacja.pl, [https://konfederacja.pl/app/uploads/Konfederacja\\_WiN\\_Program\\_2023.pdf](https://konfederacja.pl/app/uploads/Konfederacja_WiN_Program_2023.pdf) [dostęp: 20.02.2024].

<sup>32</sup> TK zajmie się w czwartek.

<sup>33</sup> Zob. np. Kowal: Konserwatyści mówią „tak” dla związków partnerskich. Bosak: Komu mydlisz oczy?, dorzeczy.pl, <https://dorzeczy.pl/opinie/371941/zwiazki-partnerskie-bosak-odpowiada-kowalowi.html> [dostęp: 20.02.2024].

kwestii wewnętrznej, dotyczącej rozwiązania problemu polaryzacji społecznej i politycznej.

Ostatnia poruszana przez RS KEP sprawa, dotyczy kwestii etyki gospodarczej. Program Konfederacji skupia się na postulatach skierowanych do przedsiębiorców, nie dostrzegając potrzeby wprowadzania lub kontynuacji programów socjalnych i społecznych, opartych na zasadach pomocniczości i sprawiedliwego podziału dóbr.

#### BEZPARTYJNI SAMORZĄDOWCY

Program Bezpartyjnych Samorządowców (BS), podobnie jak program Konfederacji, w odróżnieniu od większości programów pozostałych partii politycznych, pozbawiony jest ideologicznych dyskusji na temat zagadnień polaryzujących społeczeństwo<sup>34</sup>. Nie ma w nim odniesienia do prawa dotyczącego przerywania ciąży, wolności sumienia oraz wyznania, oceny sekularyzacji życia publicznego czy sposobu definiowania rodziny. W tej ostatniej kwestii ugrupowanie stawia na dążenie do zwiększenia dzietności. Jak czytamy w programie:

Dobro rodziny jest warunkiem rozwoju polskiego społeczeństwa, co powinno skłaniać władze do podejmowania takich działań, aby każdy swobodnie mógł w komfortowych warunkach podejmować decyzję o posiadaniu dzieci (s. 17).

Ugrupowanie opowiada się jednak za prawem rodziców do wychowania dzieci, w stwierdzeniu:

Należy jasno wskazać, że nauczyciele w placówce oświatowej odpowiadają za przebieg procesu dydaktycznego oraz opiekę nad powierzonymi dziećmi, zaś sam proces wychowawczy musi pozostać domeną rodziców lub szeroko rozumianej rodziny (s. 29).

W tej kwestii jest to postulat zgodny z dokumentem RS KEP.

W kwestii zaangażowania na rzecz pokoju BS mają zdanie takie jak większość ugrupowań na polskiej scenie partyjnej, mówiące o konieczności wsparcia Ukrainy oraz o kontynuacji trwających sojuszy międzynarodowych, przy jednoczesnej modernizacji armii w celu utrzymania pokoju (s. 97–102). W kwestiach wewnętrznych ugrupowanie postuluje stworzenie bezpartyjnego samorządu ponad partiami oraz ponadpartyjnego zespołu do spraw zmian ustrojowych,

<sup>34</sup> Program Bezpartyjnych Samorządowców, *Program polityczny*, <https://bezpartyjniamorzadowcy.pl>, <https://bezpartyjniamorzadowcy.pl/wp-content/uploads/2023/09/Bezpartyjni-Samorzadowcy-PROGRAM-2023.pdf> [dostęp: 20.02.2024]. Numery przywoływanych stron w tekście.

który miałby za zadanie reformę dla dobra i pojednania wspólnoty (s. 112–118). Jest to więc postulat wychodzący naprzeciw oczekiwaniom Kościoła.

W kwestii etyki gospodarczej w działalności państwa BS proponują szereg rozwiązań pomocowych dla rodziców czy przedsiębiorców, jednak nie wskazują na szeroką, systemową działalność pomocową, jaka znajduje się w programach PiS czy partii Polska Jest Jedna, tym samym nie wysuwając postulatu wyrażonego w *Vademecum*.

#### POLSKA JEST JEDNA

Program tej partii jest zdecydowanie najmniej obszerny, mieści się bowiem zaledwie na czterech stronach maszynopisu<sup>35</sup>. Zawiera jednak szereg postulatów, może więc zostać porównany z *Vademecum*.

W kwestii ochrony życia PJJ stwierdza wprost, że partia opowiada się za ochroną życia od poczęcia do naturalnej śmierci (s. 4). Ugrupowanie przedstawia siebie jako katolickie i patriotyczne, więc zgodność tego postulatu z dokumentem RS KEP nie powinna dziwić.

Podobnie jest z rozumieniem roli rodziny w państwie i społeczeństwie. Ugrupowanie odnosi się do tego tematu w dwóch miejscach. W rozdziale „Nasze priorytety” widnieje postulat: „Wprowadzenie szeregu działań na rzecz ochrony rodziny” (s. 4), jednak bez wyszczególnienia konkretów. Drugim hasłem dotyczącym tej treści jest: „Silna rodzina budulcem bezpieczeństwa”, rozwinięte jeszcze o takie sformułowania jak: „Wielodzietność to patriotyzm” czy „Dzieci uśmiechem Boga i pociechą człowieka” (s. 4). Postulaty wyrażane przez ugrupowanie, choć w bardzo lakoniczny sposób, mogą być odnoszone do tych wysuwanych w *Vademecum*. Na podstawie takich zapisów można przypuszczać, że ugrupowanie jest też nastawione na wolność rodziców do decydowania o sposobie wychowania swoich dzieci. W programie PJJ nie znalazła się również kwestia wolności sumienia i wolności religijnej, jednak można odnieść wrażenie, że ugrupowanie deklaruje się jako katolickie podniesie postulat nadrzędnej roli Kościoła w państwie. Podobnie jeśli chodzi o sprzeciw wobec sekularyzacji życia publicznego i społecznego.

Jeśli chodzi o zaangażowanie na rzecz pokoju, to program PJJ nie odnosi się do tej kwestii, poza stwierdzeniem kluczowości polskiej niepodległości opartej na bezpieczeństwie energetycznym, które miałoby

---

<sup>35</sup> Program partii Polska Jest Jedna, *Oto jesteśmy*, [pjj.org.pl](https://pjj.org.pl), [https://pjj.org.pl/bo-gerad/2024/01/ulotka\\_a5\\_pjj\\_v2.03.pdf](https://pjj.org.pl/bo-gerad/2024/01/ulotka_a5_pjj_v2.03.pdf) [dostęp: 20.02.2024]. Numery przywoływanych stron w tekście.

zostać zagwarantowane przez powrót do polityki opartej na węglu wydobywanym w polskich kopalniach (s. 3). Ugrupowanie charakteryzuje się również jako eurosceptyczne, stwierdzając wprost:

W Polsce na pierwszym miejscu są polscy obywatele. Jeżeli współpraca z UE nie będzie dla Polski korzystna, nie będziemy utrzymywać członkostwa Polski w UE za wszelką cenę (s. 4).

W kwestiach gospodarczych PJJ opowiada się za utrzymaniem obowiązujących programów socjalnych, przy jednoczesnym zwiększaniu ulg dla rolnictwa oraz przedsiębiorców czy wsparcia dla opiekunów osób niepełnosprawnych (s. 2–4). W ten sposób partia realizuje cele tożsame z Katolicką Nauką Społeczną wyrażone wprost w *Vademecum*.

## PODSUMOWANIE

Przeprowadzona analiza nie pozostawia wątpliwości, że spośród siedmiu postulatów, które powinny być ważne dla katolików, zaprezentowanych przez Radę ds. Społecznych Konferencji Episkopatu Polski, ich pełną zgodność ze swoim programem politycznym gwarantuje Prawo i Sprawiedliwość. Stanowisko tego ugrupowania pokrywa się ze stanowiskiem Kościoła katolickiego w Polsce w każdej z tych kwestii, które według RS KEP są fundamentalne dla wyborcy-katolika. Drugim ugrupowaniem, którego program polityczny znajduje się najbliżej tradycyjnej nauki moralnej Kościoła, jest partia Polska Jest Jedna. Skromność jej programu nie pozwala wprowadzić na przeprowadzenie pełnej analizy, jednak kwestie poruszane w nim i w *Vademecum* są w pełni tożsame. Można zatem uznać, że PJJ również będzie wypełniać postulaty strony kościelnej i stanowi ugrupowanie, którego program jest zgodny z tradycyjną nauką Kościoła w kwestii moralności.

W przypadku innych ugrupowań sytuacja zdecydowanie jest inna. Wszystkich pozostałe analizowane programy nie są zgodne z całością postulatów RS KEP. Najbliższe im są postulaty Bezpartyjnych Samorządowców, którzy unikają poruszania kwestii ideologicznych, polaryzujących społeczeństwo, czy umiarkowana postawa Konfederacji. Zdecydowanie mniej przychylne Kościołowi są postulaty Polskiego Stronnictwa Ludowego i Polski 2050, czyli ugrupowań tworzących Trzecią Drogę. Najmocniej od ram sformułowanych przez Kościół katolicki odbiegają zapisy programowe Koalicji Obywatelskiej oraz Nowej Lewicy, stojąc w ewidentnej sprzeczności z postulatami RS KEP.

W podsumowaniu można z całą pewnością stwierdzić, że istnieją w Polsce partie polityczne, które reprezentowały światopogląd zgodny z nauką Kościoła katolickiego wyrażoną w *Vademecum*. Partią taką w czasie wyborów parlamentarnych w 2023 r. niewątpliwie było Prawo i Sprawiedliwość, ale i postulaty programowe ugrupowania PJJ nakazują włączenie tej partii do grupy takich podmiotów. Przeprowadzona analiza *Vademecum* oraz programów partii politycznych biorących udział w elekcji pozwala zweryfikować pozytywnie hipotezy postawione na wstępie.

Choć wszystkie kwestie wskazane przez RS KEP dotyczą spraw aksjologicznych i są niewątpliwie zgodne z nauczaniem Kościoła katolickiego, to jednak czas publikacji dokumentu, nieco ponad trzy tygodnie przed planowaną elekcją, a więc w końcowej fazie kampanii wyborczej, w obliczu przedwyborczych sondaży wskazujących na słabnącą pozycję PiS, nie wydaje się przypadkowy, mimo deklaracji Rady Stałej KEP o jej apolityczności. Pamiętać trzeba, że Kościół katolicki, mimo zmian społecznych i aksjologicznych, niewątpliwie jest instytucją mającą ogromny wpływ na wydarzenia i życie polityczne w Polsce.

## BIBLIOGRAFIA

- 100 konkretów na pierwsze 100 dni rządów!*, platforma.org.pl, <https://platforma.org/upload/document/201/attachments/413/100%20konkretow-pdf.pdf> [dostęp: 20.02.2024].
- Bezpieczna przyszłość Polaków*, <https://pis.org.pl/dokumenty> [dostęp: 20.02.2024].
- Borowik I., *The Roman Catholic Church in the Process of Democratic Transformation: The Case of Poland*, „Social Compass” 2002, t. 49, nr 2, <https://doi.org/10.1177/0037768602049002008>.
- Burgoński P., *Patronat i mediacja duchownych w polityce*, w: P. Burgoński, S. Sowiński (red.), *Ile Kościoła w polityce, ile polityki w Kościele*, Księgarnia Świętego Jacka, Katowice 2009.
- Cześnik M., *Zawartość programów wyborczych polskich partii politycznych – zastosowanie metody MRG do ilościowej analizy treści*, w: I. Słodkowska, M. Dołbakowska (red.), *Wybory 2007. Partie i ich programy*, Instytut Studiów Politycznych Polskiej Akademii Nauk, Warszawa 2011.
- Daniel K., *The Church-State Situation in Poland after the Collapse of Communism*, „Brigham Young University Law Review” 1995, nr 2.
- Delong M., *Konferencja Episkopatu Polski wobec wybranych kwestii politycznych i społecznych w Polsce w latach 1989–2014*, Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego, Rzeszów 2016.

- Dłuska K., *Kościół – aktor w przestrzeni publicznej i sferze politycznej*, „Nurt SVD” 2018, nr 144.
- Dudek A., *Historia polityczna Polski 1989–2023*, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa 2023.
- Dzidek M., *Miejsce i rola polskiego Kościoła katolickiego w życiu publicznym. Zarys relacji między państwem, Kościołem, społeczeństwem*, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2007.
- Eberts M., *The Roman Catholic Church and Democracy in Poland*, „Europe-Asia Studies” 1998, t. 50, nr 5.
- Gowin J., *Kościół w czasach wolności 1989–1999*, Znak, Kraków 1999.
- Grabowska M., *System partyjny – w budowie*, „Krytyka” 1991, nr 37.
- Grzymała-Busse A., *Nations Under God: How Churches Use Moral Authority to Influence Policy*, Princeton University Press, Princeton 2015.
- Hall A., *Rzeczy (nie)pospolite: Kościół wobec państwa PiS*, „Więź” 2017, nr 668.
- Jasiewicz K., *Polish Politics on the Eve of the 1993 Elections toward Fragmentation or Pluralism?*, „Communist and Post-Communist Studies” 1993, nr 4.
- Jasiewicz K., *Portfel czy różaniec? Wzory zachowań wyborczych Polaków w latach 1995–2001*, w: W. Materski, R. Żelichowski (red.), *Polska transformacja. Spojrzenie po dwudziestu latach*, Instytut Studiów Politycznych Polskiej Akademii Nauk, Warszawa 2010.
- Kołakowski L., *Jezus ośmieszony. Esej apologetyczny i sceptyczny*, Znak, Kraków 2014.
- Kowal: Konserwatyści mówią „tak” dla związków partnerskich. Bosak: Komu mydlisz oczy?, dorzeczy.pl, <https://dorzeczy.pl/opinie/371941/zwiazki-partnerskie-bosak-odpowiada-kowalowi.html> [dostęp: 20.02.2024].
- Kowalczyk K., *Partie i ugrupowania parlamentarne wobec Kościoła katolickiego w Polsce w latach 1989–2011*, Wydawnictwo Zapol, Szczecin 2012.
- Mariański J., *Kościół katolicki w Polsce w kontekście społecznym. Studium socjologiczne*, PWN, Warszawa 2018.
- Morawska E., *The Polish Roman Catholic Church Unbound*, w: S.E. Hanson, W. Spohn (red.), *Can Europe Work?*, University of Washington Press, Seattle 1995.
- Oto jesteśmy, pjj.org.pl, [https://pjj.org.pl/bojerad/2024/01/ulotka\\_a5\\_pjj\\_v2.03.pdf](https://pjj.org.pl/bojerad/2024/01/ulotka_a5_pjj_v2.03.pdf) [dostęp: 20.02.2024].
- Polska 2050 program – Trzecia Droga to programy, a nie kłótnie!, Polska2050.pl, <https://polska2050.pl/polska-2050-program-trzecia-droga-to-programy-a-nie-klotnie/> [dostęp: 20.02.2024].
- Polska armia – nowoczesna, odpolityczniona i zgrana z NATO, Polska2050.pl, <https://polska2050.pl/polska-armia-nowoczesna-odpolityczniona-i-zgrana-z-nato/> [dostęp: 20.02.2024].

- „Polska powraca”, „wyborcze trzęsienie ziemi”, „otworzyły się drzwi do zmiany”. *Zagraniczne media o wyborach nad Wisłą*, TVN 24, 18.10.2023, <https://tvn24.pl/polska/wybory-parlamentarne-2023-zagraniczne-media-pisza-o-polsce-i-o-wynikach-wyborow-7396849> [dostęp: 20.02.2024].
- Prof. US Łukasz Tomczak: *Opozycja ma większość, ale bez zdolności odrzucenia weta prezydenta*, „Gazeta Wyborcza”, 15 X 2023 [online] <https://szczecin.wyborcza.pl/szczecin/7,34939,30306132,prof-us-lukasz-tomczak-juz-rekordowa-frekwencja-pokazuje.html> [dostęp: 20.02.2024].
- Program polityczny*, bezpartyjniamorządowcy.pl, <https://bezpartyjniamorządowcy.pl/wp-content/uploads/2023/09/Bezpartyjni-Samorządowcy-PROGRAM-2023.pdf> [dostęp: 20.02.2024].
- Program Polskiego Stronnictwa Ludowego*, psl.pl, <https://www.psl.pl/wp-content/uploads/2023/09/Program-PSL.pdf> [dostęp: 20.02.2024].
- Program wyborczy 2023. Konstytucja wolności*, konfederacja.pl, [https://konfederacja.pl/app/uploads/Konfederacja\\_WiN\\_Program\\_2023.pdf](https://konfederacja.pl/app/uploads/Konfederacja_WiN_Program_2023.pdf) [dostęp: 20.02.2024].
- Program wyborczy KW Nowa Lewica*, klub-lewica.org.pl, [https://klub-lewica.org.pl/images/program\\_Lewica\\_2023.pdf](https://klub-lewica.org.pl/images/program_Lewica_2023.pdf) [dostęp: 20.02.2024].
- PSL popiera związki partnerskie. Kosiniak-Kamysz: Nie ma naszej zgody na...*, dziennik.pl, <https://wiadomosci.dziennik.pl/polityka/artykuly/9288515,psl-popiera-zwiazki-partnerskie-kosiniak-kamysz-nie-ma-naszej-zgody.html> [dostęp: 20.02.2024].
- Raciborski J., *Polskie wybory: Zachowania wyborcze społeczeństwa polskiego 1989–1995*, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa 1997.
- Rada ds. Społecznych Konferencji Episkopatu Polski, *Vademecum wyborcze katolika*, Episkopat.pl, <https://episkopat.pl/vademecum-wyborcze-katolika-dokument-rady-ds-spoecznych-kep/> [dostęp: 20.02.2024].
- Rada Stała Konferencji Episkopatu Polski, *Stanowisko Rady Stałej Konferencji Episkopatu Polski w kontekście nadchodzących wyborów*, Episkopat.pl, 2.05.2023, <https://episkopat.pl/doc/213629.stanowisko-rady-stalej-konferencji-episkopatu-polski-w-kontekscie-nadchodzacychwborow> [dostęp: 15.01.2025].
- Rafałowski W., *Kampanie parlamentarne w Polsce. Analiza programów i apeli wyborczych w perspektywie paradygmatu ekspozycji treści*, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa 2023.
- Rozdział Kościoła od Państwa. Koniec pedofilii i Funduszu Kościelnego*, Polska2050.pl, <https://polska2050.pl/rozdzial-kosciola-od-panstwa-koniec-pedofilii-i-funduszu-koscilenego/> [dostęp: 20.02.2024].
- Terlikowski T., *Kościół po wyborach*, „Przegląd Powszechny”, 2007, nr 11.
- TK zajmie się w czwartek sprawą dopuszczalności tzw. aborcji eugenicznej*, Gazetaprawna.pl, <https://prawo.gazetaprawna.pl/artykuly/1494139,tk>

-zajmie-sie-w-czwartek-sprawa-dopuszczalnosci-tzw-aborcji-eugenicznej.html [dostęp: 20.02.2024].

Władysław Kosiniak-Kamysz: *projekt Trzeciej Drogi ws. aborcji zapewne w ciągu 10 dni*, PAP.pl, <https://www.pap.pl/aktualnosci/wladyslaw-kosiniak-kamysz-projekt-trzeciej-drogi-ws-aborcji-zapewne-w-ciagu-10-dni> [dostęp: 20.02.2024].

Woźniak W., *Programy polskich partii politycznych jako materiał empiryczny w badaniach dyskursu politycznego*, „Środkowoeuropejskie Studia Polityczne” 2017, nr 2, <https://doi.org/10.14746/ssp.2017.2.3>.

*Zdrowie kobiet priorytetem!*, Polska2050.pl, <https://polska2050.pl/zdrowie-kobiet-priorytetem-referendum-w-sprawie-aborcji/> [dostęp: 20.02.2024].

Żukowski T., *Wybory 1993: Wyniki i ich uwarunkowania*, Wydawnictwo Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa 1994.

**Dawid Pieniężny** – doctor of Social Sciences in the discipline of Political Science and Administration. Assistant professor at the Institute of Political Science, University of Wrocław. His scientific interests include the study of electoral behaviour and political systems, with particular emphasis on electoral systems, and the broadly understood political science of religion, including the influence of churches and religious associations on political issues.

---

**Dawid Pieniężny** – doktor nauk społecznych w dyscyplinie nauki o polityce i administracji. Adiunkt w Instytucie Politologii Uniwersytetu Wrocławskiego. Do jego zainteresowań naukowych należy badanie zachowań wyborczych, systemów politycznych, ze szczególnym uwzględnieniem systemów wyborczych oraz szeroko rozumiana politologia religii, w tym zwłaszcza wpływ kościołów i związków wyznaniowych na kwestie polityczne.